

Kurzus kódja(i): FLM-101.01

Kurzus címe: Filmelmélet alapozó: A film és társművészetei

Tanár neve: Vajdovich Györgyi, Vincze Teréz

Kurzus időpontja, helye: csütörtök 12.00-13.30, MÚK főépület, fsz. 34. terem

Kurzus típusa: Előadás

Kurzus leírása: A tantárgy a szabad bölcsész képzésben részt vevő hallgatókat – az általános művészetelméleti alapozó kurzuskínálatba illeszkedve – a filmművészet mint sajátos művészeti ág jellegzetességeibe hivatott bevezetni. Ennek keretében az órákon a különböző művészeti területek (zene, képzőművészet, fotográfia, építészet, irodalom) és a film kapcsolódási pontjainak bemutatásával és elemzésével egyrészt a filmművészet ágazati sajátosságait kívánja kiemelni, másrészt pedig bemutatja az intermedialitás és a művészeti formák közötti kommunikáció sajátos és lehetséges formáit. A tantárgy alapvetően filmművészeti kiindulású, tehát a jelenségek elemzésének alapját mindig a filmtörténeti és filmelméleti meglátások adják, vagyis a tantárgy kifejezett céljának tekinti a hallgatók filmtörténeti és filmelméleti ismereteinek gyarapítását.

Az előadások a zene, a képzőművészet, az építészet, a fotográfia és az irodalom konkrét, illetve ezen művészeti ágak módszereinek áttételes megjelenését vizsgálják a filmművészetben. A témák alkalmanként egy-egy filmművészeti stílusirányzat ilyen jellegű értelmezését járják körül (pl. a német expresszionizmus és képzőművészeti vonatkozásai), máskor egy-egy filmalkotó munkáinak értelmezését adják (pl. Peter Greenaway), illetve egy sajátos filmműfaj segítségével mutatnak rá fontos, társművészeti vonatkozású filmes jelenségekre (pl. a klasszikus musical mint „erős” filmműfaj).

Minden előadáshoz kötelező egy, a témához kapcsolódó teljes film megtekintése, illetve az órán a különböző jelenségek illusztrálásához rövid filmrészletek kerülnek bemutatásra. A témákhoz kapcsolódó kötelező olvasmányokat a hallgatók önállóan dolgozzák fel a vizsgára készülve.

szept. 10.: Óramegbeszélés

szept. 17.: Bevezetés: film és fotográfia (VT)

Michelangelo Antonioni: *Nagyítás* (1966)

szept. 24.: Film és építészet (VT)

Fritz Lang: *Metropolis* (1927)

okt. 1.: Film és képzőművészet 2.: a német expresszionista film a művészetek keresztútján (VGY)

Robert Wiene: *Dr. Caligari* (1920)

okt. 8.: Film és képzőművészet 3.: Képzőművészet és film kapcsolata a 20-as évek avantgárd irányzataiban (VGY)

Francia avantgárd rövidfilmek

René Clair: *Felvonásköz* (1924)

Salvador Dalí–Luis Bunuel: *Az andalúziai kutya* (1928)

Hans Richter: *Ritmus 23* (1923)

okt. 15.: Film és képzőművészet 4.: Peter Greenaway (VT)

Peter Greenaway: *A rajzoló szerződése* (1982)

okt. 22.: Film és irodalom 1.: az irodalom hatása a filmes elbeszélés kialakulására (VGY)

Rövidfilmek a filmtörténet kezdetéről

Lumière: *A megöntözött öntöző* (1895)

Méliès: *Utazás a holdba* (1902)

Porter: *A nagy vonatrablás* (1903)
Griffith: *A Ionedale-i telegráfuslány* (1911)

nov. 5.: Film és irodalom 2.: az adaptáció, avagy az irodalmi és a filmes médium sajátosságai (VGY)

James Ivory: *Szoba kilátással* (1985)

nov. 12.: Film és színház (VGY)

Grigorij Kozincev: *Hamlet* (1964)

nov. 19.: Film és zene 1.: zenei szerkesztés a filmben, filmzene (VT)

Gaál István: *Sodrásban* (1963)

nov. 26.: Film és képzőművészet 1.: a barlangfestményektől a multimédiáig (VGY)

Zack Snyder: *300* (2006)

dec. 3.: Film és zene 2.: a klasszikus musical (VT)

Mark Sandrich: *Frakkban és klakkban* (1935)

dec. 10.: Film és zene 3.: könnyűzene és film kapcsolata a musical fénykora után (VT)

Richard Lester: *A Hard Day's Night* (1964)

Kurzus teljesítésének követelményei: A félévet írásbeli vizsga zárja. A vizsga első szakasza egy filmismereti tesztből áll, mely az órákhoz kötelezően előírt filmalkotások ismeretét kéri számon. A tesztet sikeresen teljesítők bocsáthatóak vizsgára, ahol a hallgatóknak 4 esszékérdésre kell írásban válaszolniuk. A kérdések számon kéri az előadásokon feldogozott témakörök átfogó ismeretét, valamint a kötelező olvasmányok ismeretanyagát.

Kötelezően megtekintendő filmek: lásd fentebb, az előadások témájánál!

Kötelező / ajánlott irodalom: A kurzus előadásaihoz tartozó óravázlatok elérhetőek itt:
<http://szabadbolcseszlet.elte.hu>

1. Bevezetés: film és fotográfia

Kötelező irodalom:

Lessing, Gotthold Ephraim: Laokoón, vagy a festészet és költészet határaitól. (ford. Vajda György Mihály) In: Lessing (Balázs István szerk.): *Válogatott esztétikai írásai*. Budapest: Gondolat, 1982. pp. 193–303.

Bazin, André: A fénykép ontológiája. In: Bazin: *Mi a film?* Budapest: Osiris, 1995. pp. 16–23.

Ajánlott irodalom:

Kenedi János (szerk.): *A film és a többi művészet*. Budapest: Gondolat, 1977.
A Metropolis folyóirat Fotó és film című összeállítása (2003/1. szám).

Bán András–Beke László (szerk.): *Fotóelméleti szöveggyűjtemény*. Budapest: Enciklopédia, 1997.

2. Film és képzőművészet 1.: a barlangfestményektől a multimédiáig

Kötelező irodalom:

Manovich, Lev: A film mint kulturális interface. *Metropolis* 2001/2 pp. 24-43.

Ajánlott irodalom:

Zrinyifalvi Gábor: A kép paradigmája. *Metropolis* 1997/ősz pp. 33-45.

A Metropolis festészet és film összeállítása (1997/ősz)

J. A. Schmoll gen. Eisenwerth: A fényképezés előtörténete és kezdetei, kölcsönhatásban a festészettel. In: Bán András - Beke László (szerk.): *Fotóelméleti szöveggyűjtemény*. Budapest: Enciklopédia, 1997. pp. 13-19.

3. Film és képzőművészet 2.: a német expresszionista film a művészetek

---

keresztútján

Kötelező irodalom:

Eisner, Lotte H.: *A démoni filmvászon*. Magyar Filmintézet – Filmvilág – Szellemkép, 1994., I-III. fejezet, pp. 15-46.
Kovács András Bálint: *Metropolis, Párizs*. Budapest, Képzőművészeti Kiadó, 1992. pp. 21-111. Az expresszionista filmkép c. fejezet, pp. 51-77.

Ajánlott irodalom:

Kracauer, Siegfried: *Caligariól Hitlerig. A német film pszichológiai története*. Budapest, Magyar Filmintézet, 1991. 5. fejezet: Caligari. pp. 58-70.
Staud Géza: *Max Reinhardt*. Budapest, Gondolat, 1977. V. fejezet: Álom és valóság határán. pp. 3-96.

4. Film és képzőművészet 3.: Képzőművészet és film kapcsolata a 20-as évek avantgárd irányzataiban

Kötelező irodalom:

A sajtóság természetrajza - források. Moussinac, Léon: A film ritmusa. *Filmspirál* 2 (II. évf. 1996/1. szám) pp. 63-66.; Dulac, Germaine: A valódi mozgófénykép. *Filmspirál* 3 (II. évf. 1996/3. szám) pp. 90-93.
Kaes, Anton: Az elidegenítés mint módszer: a film és a dada. *Metropolis* 2000/3. pp. 26-33.

Ajánlott irodalom:

A Metropolis *Futurizmus és film* összeállítása (1997/tél -1998 tavasz)
A Metropolis *Dada és film* összeállítása (2000/3)
Szabó Z. Pál: *Lázadás a halál ellen*. Salvador Dali - Luis Bunuel: Andalúziai kutya. Budapest, Áron Kiadó, 2003. pp. 9-101.

5. Film és képzőművészet 4.: Peter Greenaway

Kötelező irodalom:

Nánay Bence: A legutolsó új hullám. Peter Greenaway. In: *Filmrendezőportrék* (szerk.: Zalán Vince) Budapest: Osiris, 2003. pp. 123–145.

Ajánlott irodalom:

Hirsch Tibor: *Bosun! Greenaway-jegyzetek*. Budapest: Magyar Filmintézet, 1991.
A *Filmvilág* „Angol barokk” összeállítása. *Filmvilág* (1990/10.) pp. 3–20.
Festmények, rajzok és kollázsok – Peter Greenaway retrospektív kiállításának katalógusa. Budapest: MEO, 2002.
Woods, Allen: *Being Naked Playing Dead: The Art of Peter Greenaway*. Manchester: Manchester University Press, 1996.

6. Film és irodalom 1.: az irodalom hatása a filmes elbeszélés kialakulására

Kötelező irodalom:

Kovács András Bálint: *Film és elbeszélés*. Budapest, Korona kiadó, 1997.
vagy In: Uő: *A film szerint a világ*. Budapest, Palatinus, 2002. pp. 7-84.

Ajánlott irodalom:

Bordwell, David: A klasszikus elbeszélésmód. In: Kovács András Bálint – Vajdovich Györgyi (szerk.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Palatinus, 2004. pp. 183-228.
Gunning, Tom: Non-kontinuitás, kontinuitás, diszkontinuitás. In: Kovács András Bálint – Vajdovich Györgyi (szerk.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Palatinus, 2004. pp. 304-319.
Salt, Barry: Film form 1900-1906. In: Elsaesser, Thomas (ed.) *Early Cinema. Space, Frame, Narrative*. London, BFI, 1990. pp. 31-44.

7. Film és irodalom 2.: az adaptáció, avagy az irodalmi és a filmes médium sajátosságai

Kötelező irodalom:

Györfly Miklós: Szerepcsere vagy munkamegosztás? Az irodalmi és

---

mozgóképes elbeszélés százéves együttélése. In: Györfly: *A tizedik évtized. A magyar játékfilm a kilencvenes években és más tanulmányok*. Budapest, Magyar Nemzeti Filmarchívum - Palatinus, 2001. pp. 5-53.
Branigan, Edward: *Metaelmélet. Metropolis 2* (1998) no. 2. pp. 10-26.

Ajánlott irodalom:

Bíró Yvette: *A hetedik művészet*. Budapest, Osiris, 1994. A filmnyelv és a beszélt nyelv c. fejezet, pp. 238-253.
McFarlane, Brian: *Novel to Film. An Introduction to the Theory of Adaptation*. Oxford University Press, 1996.
Gács Anna - Gelencsér Gábor (szerk.): *Adaptációk. Film és irodalom egymásra hatása*. Budapest, Kijarat Kiadó - JAK, 2000.

8. Film és színház

Kötelező irodalom:

Danto, Arthur C.: *Mozgóképek. Metropolis 1997/ősz*. pp. 8-20.
Panofsky, Erwin: *A mozgóképek stílusa és közege*. In: Kenedi János (szerk.): *A film és a többi művészet*. Budapest: Gondolat, 1977. pp. 151-177.

Ajánlott irodalom:

Lukács György: *A film poétikája*. In: Kenedi János (szerk.): *A film és a többi művészet*. Budapest: Gondolat, 1977. pp. 249-257.
Allardyce Nicoll: *A mozi és a színház*. In: Kenedi János (szerk.): *A film és a többi művészet*. Budapest: Gondolat, 1977. pp. 283-309.
Susan Sontag: *Film és színház*. In: Kenedi János (szerk.): *A film és a többi művészet*. Budapest: Gondolat, 1977. pp. 352-378.
André Bazin: *Színház és film*. In: Bazin: *Mi a film?* Budapest: Osiris, 1995. pp. 101-145.

9. Film és zene 1.: zenei szerkesztés a filmben, filmzene

Kötelező irodalom:

Bíró Yvette: *A zene*. In: Bíró Yvette: *A hetedik művészet*. Századvég/Osiris Kiadó, 1994. pp. 130–141.
Veres Bálint: *Mozgóképek és hang-állványzat*. Gaál István *Sodrásban* című filmjének zenei olvasata. *Metropolis* (2005/3.) pp. 28–34.

Ajánlott irodalom:

Yueh Yu-Yeh, Emilie: *Önálló élet: Zenei diskurzusok Wong Kar-wai filmjeiben*. *Metropolis* (2005/4.) pp. 76–90.
Gorbman, Claudia: *Film Music*. In: Hill, John–Church Gibson, Pamela (eds.): *The Oxford Guide to Film Studies*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
Carroll, Noel: *Notes on Movie Music*. In: Carroll: *Theorizing the Moving Image*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
Lissa, Zofia: *A filmzene esztétikája*. Budapest: Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum, 1978.

10. Film és zene 2.: a klasszikus musical

Kötelező irodalom:

Altman, Rick: *A musical*. In: Nowell-Smith, Geoffrey (ed.): *Oxford Film Enciklopédia*. Budapest: Glória Kiadó, 1998. pp. 303–314.
Altman, Rick: *Az amerikai musical mint kétfókuszú narratíva*. *Metropolis* (2008/3) pp. 10–18.

Ajánlott irodalom:

A *Metropolis* „A filmmusical” című összeállítása: 2008/3. szám.
Vincze Teréz: *A filmmusical*. *Mozinet* (2008/1) pp. 48–55. Újranyomva: *Zsánerben*. Budapest: Mozinet-könyvek 3., 2009. pp. 73–89.
Miklós Tibor: *Musical!* Budapest: Novella Kiadó, 2002.
Altman, Rick: *American Film Musical*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press, 1987.

11. Film és zene 3.: könnyűzene és film – könnyűzene és film kapcsolata

---

a musical fénykora után

Kötelező irodalom:

Conrich, Ian: A zenés előadás és a kultuszfilmélmény. *Metropolis* (2008/3) pp. 56–69.

Déri Zsolt: Klipsz: szemrevaló fölbevalók (Popvideók). *Filmvilág* (1998/1.) pp. 47–50.

Vízer Balázs: Póz, csajok, satöbbi: A videoklip mesterei. *Filmvilág* (2006/4.) pp. 48–50.

Ajánlott irodalom:

Mundy, John: *Popular Music on Screen: From Hollywood Musical to Music Video*. Manchester, New York: Manchester University Press, 1999.

Firth, Simon–Goodwin, Andrew–Grossberg, Lawrence: *Sound and Vision: The Music Video Reader*. London, New York: Routledge, 1993.

12. Film és építészet

Kötelező irodalom:

Kassák Lajos: Az abszolút film. Berlin: A nagyváros szinfóniája. In: Peternák Miklós (szerk.): *F.I.L.M. A magyar avant-garde film története és dokumentumai*. Budapest: Képzőművészeti Kiadó, 1991. pp. 98-107.

Schwarzer, Mitchell: Felemészítő közeg. Architectúra Michelangelo Antonioni filmjeiben. *Metropolis* (2008/2) pp. 30–41.

Ajánlott olvasmányok:

A *Metropolis* „Film és építészet” című összeállítása: 2008/2. szám.

A *Metropolis* „Film és tér” című összeállítása: 2008/1. szám.

Heath, Stephen: Narratív tér. In: Kovács András Bálint (vál.): *A kortárs filmelmélet útjai*. Budapest: Palatinus Kiadó, 2004. pp. 119–181.

Lamster, Mark (ed.): *Architecture and Film*. Princeton Architectural Press, 2000.